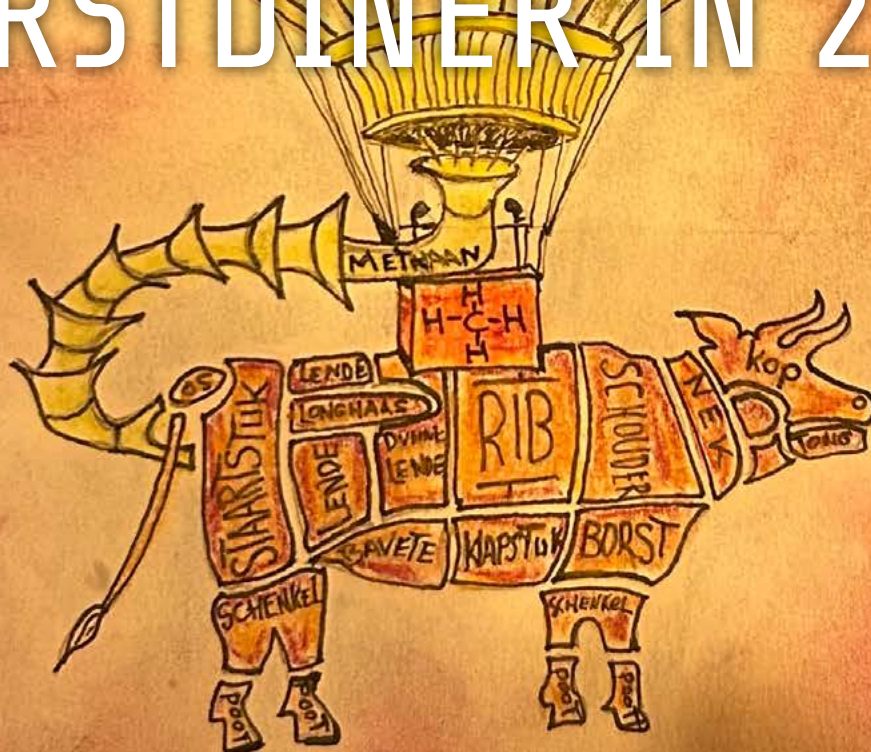

RYPKE ZEILMAKER

OP WEG NAAR HET KLIMAATNEUTRALE KERSTDINER IN 2050

Dierck

Colofon

Op weg naar het klimaatneutrale kerstdiner in 2050 © December 2024 Clintel door Stichting Clintel. Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit essay mag worden gebruikt of gereproduceerd, op welke manier dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve in het geval van korte citaten in kritische artikelen of recensies.

Stichting Clintel
Zekeringstraat 41C
1014 BV, Amsterdam
Nederland

Tekst: Rypke Zeilmaker
Cover: Vincent Geijsen
Vormgeving: Maarten Bosch, www.lsog.nl

Over Clintel

Climate Intelligence (Clintel) is een onafhankelijke stichting die mensen informeert over klimaatverandering en klimaatbeleid. Clintel is in 2019 opgericht door emeritus-hoogleraar geofysica Guus Berkhout en wetenschapsjournalist Marcel Crok. Het belangrijkste doel van Clintel is het genereren van kennis en begrip over de oorzaken en gevolgen van klimaatverandering en de effecten van klimaatbeleid op de economie en het milieu.

Clintel publiceerde de Wereldklimaatverklaring, die nu door bijna 2000 wetenschappers en deskundigen is ondertekend. In 2023 publiceerde Clintel het boek *De Starre Klimaatvisie van het IPCC*, dat ernstige fouten en vooroordelen in het laatste IPCC-rapport documenteert.

clintel.nl

Inhoud

Op weg naar het klimaatneutrale kerstdiner in 2050	5
Nee, dit is geen grap	6
Bovaer tegen koeienscheten	7
Een vredige weide wordt klimaatcatastrofe	8
Hoe slecht is vlees voor het milieu?	9
FAO bedacht klimaatdoel	10
Goed voor jou, goed voor de Planeet	11
Groei in Hybride producten	11
'Vlees uit de Schijf van Vijf'	12
'Samen Plantaardig'	13
Meetmethode bepaalt 'succes' transitie	14
'Vleesagressie'	15
Klimaatobstructie	15
Hunger Games	16

Op weg naar het klimaatneutrale kerstdiner in 2050

Als het aan de Nederlandse overheid ligt maken wij voor 2050 de overstap naar een klimaatneutrale dis met vlees noch vis. Alles om het klimaat te redden. Deze weg zijn de ministeries van LNV en VWS al in 2017 ingeslagen met hun 'eiwittransitie'. Dat komt neer op eerst verleiden maar uiteindelijk gewoon dwingen om burgers plantaardig te laten eten. De 'vleespolitie' van de overheid stuit echter nu al op steeds meer weerstand bij consumenten. Onderzoeksjournalist Rypke Zeilmaker, bioloog en fotograaf, dook voor Clintel in de wondere wereld van de eiwittransitie en schreef er dit kerstessay over. Kunstenaar Vincent Geijzen liet zich inspireren door de tekst en maakte de coverafbeelding.

"Goh, de tofu is dit jaar weer erg bijzonder", zegt je disgenoot handenwrijvend bij het kerstdiner van de klimaatneutrale toekomst, ergens rond Netto-Nul-jaar 2050. "En het idee dat je voor het klimaat zoveel kunt doen, dat geeft toch een extra goed gevoel". Hij is de klimaatgelovige aanhang van je zuster, die zich opwerkte tot transitiedeskundige bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Hij coördineert daar als kwartiermaker een traject voor veranderaars en impactmakers in de klimaatneutrale samenwerking, Climotivation.

Bij het Nationaal Burgerberaad Klimaat was al gesteld dat saamhorigheid van belang is. "Het is zó belangrijk dat we het sámen doen", stelt je disgenoot. "Jááá voor het klimaat", roepen hun kids in koor, Mik en Puk, beide lid van de Jonge Klimaatbeweging. Kerst was door de overheid in 2030 omgedoopt tot het meer inclusieve winterfeest. De term 'kerst' werd als kwetsend ervaren door de moslim- en LHBTIQ+-gemeenschap. Het vervangende winterfeest, bedacht door de RVO moest bewustwording bij de bevolking op gang brengen over de opwarming van de Aarde.

Waarom was jij, als oude rot opgegroeid in het oude normaal, op de uitnodiging van je zus ingegaan, vraag je je af. Je herinnert je nog die echte kerstdiners, in het laatste jaar dat vlees eten nog legaal was, was het niet in 2033? Met weemoed serveerde je vrouw nog een op de zwarte markt gekochte rosbief voor je familie, en een rollade die van malsheid van je vork afviel. Kaarsen op tafel, je gasten aan de fondue, heerlijk vlees, de geur van gezelligheid. Je slaakt een merkbare

zucht. Met zulk gezelschap is het toch beter om alleen te zijn, konijntje stropen en stiekem wildbraad eten in de keet in je achtertuin...

Nu zit je droge wortelen te knagen, op Agar agar geteeld in de Urban Farming Systems van Unilever, aangengd met sojaballetjes in insectenmeel uit Food Valley. De AI-Bot van de Wetenschappelijke Klimaatraad bepaalde op basis van het weerbericht, dat Wijk 7 in Tristate City vanaf 19:30 uur elektriciteit mag gebruiken om te koken. Dan waait het voldoende. Zoemende Drones vliegen boven de wijk, om handhaving van het energierantsoen te forceren. Net Zero Tolerance. Laatst waren de overburen beboet die dinerkaarsen lieten branden. Kostte hen hun hele CO₂-maandbudget. De klok slaat half acht, *dongggg*.... “Stille Nacht, Veilige Nacht”, klinkt het door de buurtmicrofoon van Wijk 7.

“Ja, we mogen jongens, óp het klimaat en Moeder Aarde!” Je tafelgenoten snellen toe om hun sojagerechtje op smaak te brengen op het elektrische noodpitje, handenwrijvend van de kou. “Wie schept er de vegetarische kipreepjes op, pas op dat je geen voedsel verspilt!” Tussen deze schimmelachtig ogende producten staat een pak 0%-wijn, als zware deur die vreugde blokkeert. Tafelgenoten bespreken – knarsende knaaggeluiden voortbrengend – de nieuwe Klimaatdoelen van de Rijksoverheid.

“We moeten sámen de schouders eronder zetten, heeft de Nationale Klimaatcommissaris gezegd”, hoor je de gelovige aanhang opnieuw stellen. “Wij aten laatst laboratoriumvlees, dat zonder CO₂-uitstoot is gekweekt. Zo’n bijzondere ervaring.” Je kunt je even niet meer beheersen: “*Dat aten jullie toch wel sámen heh, sámen voor het klimaat. Het moet wel sámen met die rotoverheid van jullie!!!*” Puk en Mik kijken verschrikt op: “Hij is een Klimaatontkenner, hij is een Klimaatontkenner!!!” Een doodse stilte valt. “Klimaatobstructie is een ernstig vergrijp”, stelt de RVO-Kwartiermaker. “Heb je geen enkel mededogen voor de toekomstige generaties, zwager?”

Nee, dit is geen grap

Dit doemscenario – althans ik neem aan dat u als lezer dit ook zo ervaart – is helaas geen grap, maar de consequentie van lopend klimaatbeleid. Het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) wil samen met het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) de consumptie van dierlijk eiwit voor 2030 drastisch verlagen, ten gunste van plantaardige vleesvervangers. In 2050 zou vanwege ‘het klimaat’ een nagenoeg vegetarisch dieet de norm moeten zijn. Dat noemen zij de Eiwittransitie, een voedseltraject voor alle Nederlanders waarbij ook de Gezondheidsraad en het Voedingscentrum zijn betrokken.

Het doel van de Eiwittransitie, is om het aandeel dierlijk eiwit in het Nederlandse voedselpatroon te verlagen van 60% naar 50% in 2030. De Lidl sloot zich afgelopen jaar bij het rijksdoel aan voor 2030. Albert Heijn doet daar sinds 2022 al een schepje bovenop. “Albert Heijn heeft als doel dat 50% van de verkochte eiwitten in 2025 plantaardig is. Voor 2030 is het doel 60%. We zijn hierin ambitieuzer dan het Klimaatakkoord van Parijs.”

Daarmee ambiert de grootgrutter hetzelfde ambitieniveau als stichting Wakker Dier. Hun campagne ‘Minder dier, Meer plant’ stelt als ‘onze doelstelling’¹: “In 2030 is minimaal 60 procent van de eiwitten die voedselverkopers verkopen plantaardig.” Die ‘transitie’ zou volgens de overheid moeten vanwege “de grenzen die de Planeet ons stelt”. Dat stelde het zogenaamde Grondstoffenakkoord dat de Rijksoverheid, werkgeversorganisaties, vakbonden en Natuur & Milieu sloten op 24 januari 2017.² Dat akkoord werd het startschot van de eiwittransitie, waarna vijf publiek-private ‘transitieteams’ werden gevormd.

1 <https://www.wakkerdier.nl/campagnes/minder-dier-meer-plant/>

2 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/01/24/grondstoffenakkoord-intentievereenkomst-om-te-komen-tot-transitieagenda-s-voor-de-circulaire-economie/>

In 2050 zou vanwege 'het klimaat' een nagenoeg vegetarisch dieet de norm moeten zijn

Bovaer tegen koeienscheten

De voornaamste 'grenzen' van de Planeet zijn de klimaatdoelen van de Verenigde Naties: de economie zou in 2050 moeten draaien zonder CO₂-emissies. Het vers opgerichte Transitieteam Biomassa en Voedsel moet Nederland daarom begeleiden naar een plantaardige en circulaire economie. Dit team, met chemicus Emmo Meijer (DSM, Chemelot) als voorzitter, richt vervolgens de pijlen op de intensieve veehouderij. Die zou moeten afbouwen. Inmiddels brengt DSM ook een voermiddel tegen methaanscheten van koeien op de markt: Bovaer. Bij proeven zou 28 procent minder methaan – een broeikasgas – worden uitgescheten.

Zoals de multinationals Agrifirm, Friesland Campina en DSM in een persbericht stelden over een marktproef in 2023³: "158 melkveebedrijven hebben met in totaal 20.000 koeien aan de Nederlandse pilot meegedaan. Het programma heeft wederom bevestigd dat Bovaer® gemakkelijk kan worden opgenomen in de reguliere landbouwactiviteiten en geen invloed heeft op de gezondheid van de koe, de melkproductie of de melksamenstelling. Hierdoor kan Bovaer® snel door de gehele Nederlandse zuivelsector worden toegepast, waardoor broeikasgasemissies significant worden verminderd en Nederland geholpen wordt zijn klimaatdoelstellingen te halen."

Niet alleen koeien moeten anders eten voor het klimaat. Het dieet van Nederlanders moet ook op de schop voor het klimaat. Het Rijksdoel van een 50% plantaardig dieet in 2030, blijkt een tussenstap naar een klimaatneutraal dieet in 2050. In 'Food for Thought, Appetite for Action'⁴ schrijft het Transitieteam: "De verhouding tussen dierlijk en plantaardig eiwit in ons dieet, is in 2050 ten opzichte van nu omgedraaid van 60% dierlijk, 40% plantaardig naar 40% dierlijk en 60% plantaardig. De totale eiwitconsumptie per persoon is in 2050 met 10-15% gedaald." Nederland zou 'mondiaal koploper in eiwitverduurzaming' moeten zijn.

3 <https://www.frieslandcampina.com/nl/nieuws/grootschalige-pilot-toont-aan-dat-methaanremmer-klaar-is-voor-uitrol-in-nederland/>

4 Transitieagenda Biomassa en Voedsel februari 2018 <https://edepot.wur.nl/440499/>

Voor een kilo rundvlees zou 15.415 liter water nodig zijn

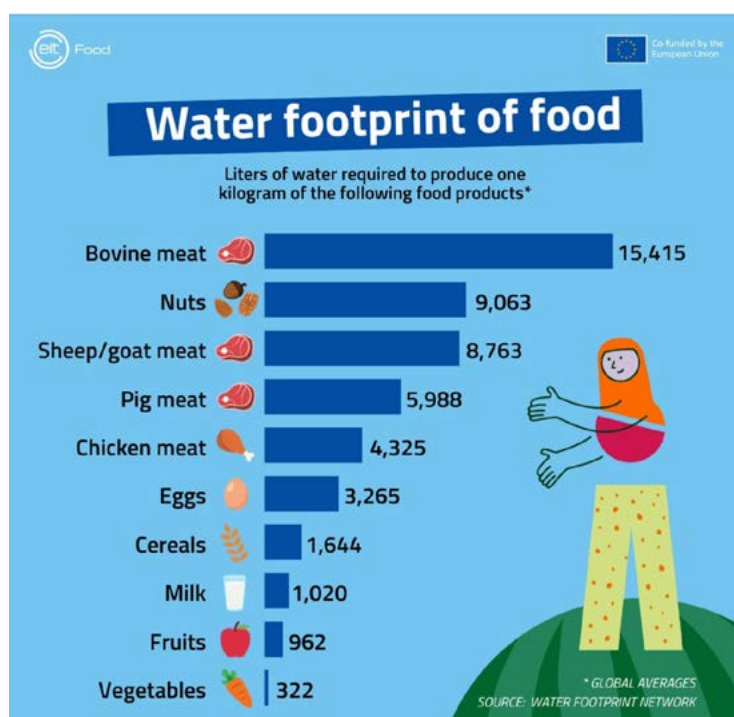
De door de overheid opgerichte en gefinancierde stichting Milieu Centraal definieert die eiwittransitie als 'Klimaatklapper'⁵: "Wat kun jij doen? Eet vaker vegetarisch. En kies liever voor noten, peulvruchten en groenteburgers dan voor kaas. De grootste klapper maak je als je alleen plantaardig eet: dus helemaal geen vlees, vis, eieren en zuivel. Wil je een keer vlees eten: laat lamsvlees en rundvlees staan, die zorgen voor de meeste uitstoot van broeikasgassen."

Een vredige weide wordt klimaatcatastrofe

Sinds de Eiwittransitie begon, vind je in het publiek domein steeds meer aanvallen op de veehouderij. Zowel door overheden, als door ngo's (stichtingen) die vaak door de overheid zelf worden opgericht en gesubsidieerd. Daarbij wordt 'geen vlees' gelijk gesteld aan 'duurzaam'. Ngo's gebruiken daarvoor zogenaamde 'aggregaten', optelsommen van emissies en grondstofgebruik. Met een exact ogend getal, wordt een uniforme 'oorzaak' gesuggereerd, die in werkelijkheid niet hoeft te bestaan. Denk aan een optelsom van appels en peren die samen 'fruit' zijn. Maar alle fruit is nog geen appels en peren.

Dat blijkt wanneer we zo'n aggregaat erbij pakken, de watervoetafdruk. Plots blijken de vrije vogels onder de runderen – die grasgevoerd rundvlees produceren – astronomische waterverbruikers. Het door de Europese Commissie gesubsidieerde EIT Food, verspreidt nu in de campagne 'Waterfootprint of Food' de indruk dat rundvlees per kilo liefst 15.415 liter water zou kosten. Of we de strijd willen aanbinden tegen 'waterschaarste'. Zou dat getal kloppen, dan drinkt één koe per dag 3800 liter water uit de sloot, ruim vier maal het eigen lichaamsgewicht.

Wie echter duikt in de methode waarmee het Waterfootprint Network deze dorst berekent, dan valt iets vreemds op: bij vrij grazend rundvee blijkt dat water grotendeels de hoeveelheid regen-

⁵ <https://www.milieucentraal.nl/klimaat-en-aarde/klimaatverandering/klimaatklappers/>

water te zijn, die op land valt waar (ook) koeien grazen. Hoe minder koeien op meer land grazen, hoe meer water ze dus zouden 'verbruiken'. Omdat op een groter landoppervlak meer regenwater kan vallen.

Dergelijke campagne-getallen werken weer door naar andere instanties. Zo gaf waterbedrijf Vitens op 21 januari 2019 vijf waterbesparingstips⁶, waarvan 'geen vlees eten' er één was. Dit vanwege de vermeende vijftienduizend liter water per kilo rundvlees. Dat getal leende Vitens van campagnegroep Natuur & Milieu, deelnemer aan het grondstoffenakkoord. De suggestie werd gewekt dat dit leidingwater zou zijn. Terwijl je niet op regenwater kunt besparen als consument. Ook het Voedingscentrum – dat zegt 'Eerlijk over eten' te zijn – verspreidt deze watermythe over rundvlees.

Hoe slecht is vlees voor het milieu?

Hoge CO₂-emissies voor rundvlees zijn vaak op soortgelijke wijze bepaald maar dan met de voetafdruk-methode. Zo verspreidde de NOS op 5 maart 2018 in het artikel 'hoe (...) slecht is vlees eten voor het milieu'⁷ het idee, dat rundvlees dertig kilo CO₂-emissies per kilo veroorzaakt. "Eén kilo rundvlees eten staat qua broeikasgas-uitstoot gelijk aan 180 kilometer autorijden. Vlees is milieuvervuilend, zoveel is duidelijk", stelde de NOS op gezag van Isabel Boerdam. Zij is campagneleidster van stichting 'De Week zonder Vlees' die dat jaar startte. Boerdam noemt zichzelf 'De Hippe Vegetariër.'

De NOS en Boerdam wekken de suggestie dat dit allemaal 'echte' CO₂-emissies zijn, zoals wanneer je staal fabriceert voor een windturbine. Of wanneer netbedrijf Tennet een zogenaamd 'stopcontact' voor windturbines op zee laat fabriceren in Indonesië, een staalkolos van duizenden tonnen die ze vervolgens per schip naar IJmuiden laten transporteren. In werkelijkheid bestaat het grootste aandeel bij rundvlees – afkomstig uit grondgebonden veehouderij – uit papieren *land use change*-emissies. Om diezelfde reden scoort lamsvlees bij Milieu Centraal zo slecht: ze hebben een grote weide om in te grazen.

Opnieuw wordt een hoeveelheid hectares die een koe of schaap mag begrazen omgerekend in een CO₂-voetafdruk. De onderliggende aanname van die voetafdruk is dat niet-begraasd 'natuurlijk' land zoals oerbos meer CO₂ opneemt en dus 'beter' zou zijn. Een oordeel als ijkpunt bepaalt dus de uitkomst van de voetafdruk. Een oud oerbos met dood hout kan namelijk via respiratie en rotting meer CO₂ uitscheiden dan een weiland dat CO₂ vastlegt in vijftien ton gras per hectare per jaar. Dat grasland neemt meer CO₂ op, dan wanneer de overheid daar één miljoen huizen op laat bouwen. Bijvoorbeeld voor opvang van instromende asielzoekers, uit landen met een veel CO₂-armere levensstijl dan Nederlanders hebben.

Hoe slecht is vlees echt voor het milieu?
© MA 5 MAART, 08:41 AANGEPAST MA 5 MAART, 08:48 (NEDERLAND)

Eén kilo rundvlees eten staat qua broeikasgas-uitstoot gelijk aan 180 kilometer autorijden. Vlees is milieuvervuilend, zoveel is duidelijk. Maar hoe zit dat precies?

Vandaag begint de eerste Nationale Week Zonder Vlees, een initiatief van vegetariër Isabel Boerdam in samenwerking met tientallen voedselproducenten

6 <https://stichtingagrifacts.nl/waterbedrijf-vitens-in-de-fout-dankzij-stichting-natuur-milieu/>

7 <https://nos.nl/artikel/2220696-hoe-slecht-is-vlees-echt-voor-het-milieu/>

FAO bedacht klimaatdoel

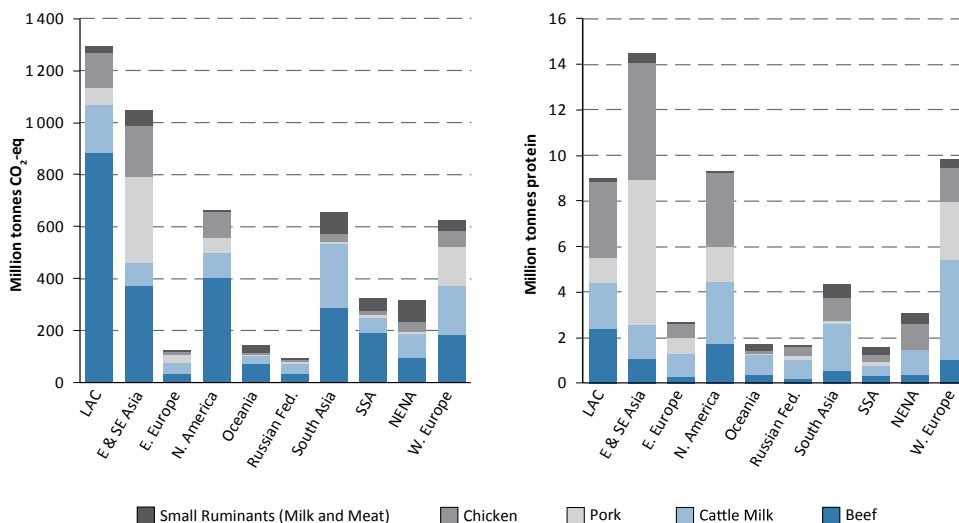
De oerbron van klimaatbeleid tegen de veehouderij – met een wetenschappelijker gehalte – is een rapport van wereldvoedselorganisatie FAO uit 2014. In ‘Tackling Climate Change through Livestock’⁸, schat de FAO de emissie van broeikasgassen uit de veehouderij op 14,5 procent. Dit getal werd de heilige graal van artikelen in de media over de klimaatimpact van veehouderij. Een emissiegetal dat de Universiteit Utrecht citeert, 16,5 procent is afkomstig van een actiegroep tegen veehouderij, Humane Society. Zij stellen dat dit “evenveel als alle mondiale transport” zou zijn.

Veruit het grootste deel, ruim de helft van de emissies schrijft de FAO toe aan rundveehouderij. En dan vooral ‘enteric fermentation’, de befaamde methaanschetten waarvoor DSM nu Bovaer op de markt brengt. In Figuur 6 van het FAO-rapport zien we dat de CO₂-emissies uit rundveehouderij voor het overgrote deel voor rekening komen van Latijns Amerika. Ruim 850 miljoen ton CO₂-equivalenten voor vleesproductie, wat meer dan vier maal is dan de totale (papieren) CO₂-uitstoot van Nederland.

Volgens het Vlaamse landbouwinstituut ILVO neemt de veehouderij vier procent van alle Vlaamse emissies voor haar rekening. De Nederlandse veehouderij zou zeven procent van het totaal bedragen. Het FAO-getal van 14,5 procent en de 16 procent van de Humane Society zijn dus niet representatief voor Nederland of België. Met de melkproductie meegerekend tikt Latijns Amerika af op bijna 1,1 miljard ton CO₂-equivalenten. Terwijl heel West-Europa onder de 400 miljoen ton blijft, inclusief melkproductie.

Kijken we naar de pluimveesector, dan vervalt al helemaal het idee van dierhouderij als ‘even grote emissiebron als mondiaal transport’. Mondiaal bedraagt deze een fractie van de totale veehouderij-uitstoot, aldus het FAO-rapport in figuur 6. Je hoeft voor ‘het klimaat’ dus geen vegetarische kipreepjes te kopen van de Vegetarische Slager. Zoals de FAO zelf schrijft, zou het meest effectieve CO₂-beleid in de veehouderij (“mitigation potential”) liggen in “veehouderijssystemen die opereren op lage productiviteit, zoals in Zuidoost Azië, Latijns Amerika, de Caribische Eilanden en Afrika”.

FIGURE 6. Global livestock production and GHG emissions from livestock, by commodity and regions

Source: GLEAM.

⁸ <https://www.fao.org/4/i3437e/i3437e.pdf>

Gerber, P.J., Steinfeld, H., Henderson, B., Mottet, A., Opio, C., Dijkman, J., Faluccci, A. & Tempio, G. 2013. *Tackling climate change through livestock – A global assessment of emissions and mitigation opportunities*. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), Rome.

Wie dus iets voor het klimaat wil doen, eet meer vlees van eigen bodem

Mondiale emissie-schattingen zijn met andere woorden niet zo representatief voor de milieuprestaties van de veehouderij in Nederland. Laat staan dat deze schattingen campagnes en beleid tegen boeren en vissers rechtvaardigen. Ook schrijft de FAO Nederland niet voor om haar veestapel te halveren, of om koeien vol Bovaer te stoppen. Zoals de FAO in 2023 berekende⁹, produceert de veehouderij in landen als Brazilië per kilo dierlijk eiwit 121 kg CO₂, tegenover 79 kg CO₂ per kilo eiwit in landen als Nederland.

Wie dus iets voor het klimaat wil doen, eet meer vlees van eigen bodem. Toch liet The Lancet door ecooloog Johan Rockström (de man van de *planetary boundaries*) al een heus Planeetdieet samenstellen¹⁰, gebaseerd op mondiale gemiddelden van CO₂-emissies. Daarin is vrijwel geen plaats meer voor dierlijk eiwit. Op die manier draag je wel bij aan De Grote Voedseltransformatie.

Goed voor jou, goed voor de Planeet

Wat verklaart de fusie tussen dierenactivisten en klimaatactivisten in Nederland? Subsidie en de belangengroepen die samen met de ambtenarij overheidsbeleid bepalen. De overheid noemt die belangengroepen haar 'stakeholders'. Wat als 'nationaal' doel bij ministeries op het bord terecht kwam, is echter afkomstig van private lobby. We noemden al DSM. Daarnaast blijkt vooral Wageningen UR en de lobby voor vega-producten voorvechter te zijn van de 'eiwittransitie'. Zoals Unilever, dat op de Wageningse Campus in 2017 een Global Foods Innovation Centre bouwde. Onder voedselinnovatie verstaan zij de overstap naar een klimaatneutraal dieet voor de massa.

Het rijksdoel om vijftig procent plantaardig te eten in 2030, blijkt afkomstig van een lobbygroep voor vegaproducten, met Unilever als lid: de Green Protein Alliance (GPA). Hun oprichter Jeroen Willemsen was eerder werkzaam voor een bedrijf dat plantaardige vleesvervangers produceert. Actiegroepen voor plantaardig eten betitelen hem als 'Eiwitcommissaris van Nederland'. Hij richtte zijn GPA op met subsidies van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en het 'Duurzaam Door'-programma van LNV.

De RVO benoemde hem in het Transitieteam Voedsel tot 'thematrekker' van de 'werkgroep eiwitconsumptie'. De GPA werd sinds oprichting in 2017 een netwerkorganisatie met leden, die vegetarische merken voor vleesvervangers op de markt brengen.

In het bestuur van GPA zit Peter Schouten van Schouten Europe BV uit het Brabantse Giessen. Dat is Nederlands eerste groothandel in vegaburgers, gestart door de vader van voormalig LNV-Minister (2017-2022) Carola Schouten. Maarten Wismans, het andere GPA-bestuurslid, zette voor Nestlé in Nederland het vegamerk Garden Gourmet in de markt: "Goed voor jou, goed voor de Planeet." Daarnaast vinden we Rens Kuijten, de *business developer plant based solutions* van Agrifirm.

Groei in Hybride producten

Hoe opmerkelijk: toen Carola Schouten LNV-Minister was, begon daar de 'eiwittransitie', tegelijk met het afbraakbeleid van de veehouderij. En tegelijk tuigde haar vader de lobby voor afzetmarkt op voor zijn eigen vegabedrijf Schouten Europe BV. De verkoop van vegaburgers werd zo een over-

⁹ FAOSTAT. 2023d. "Emission Intensities" <https://www.fao.org/faostat/en/#data/EI/>

¹⁰ <https://eatforum.org/eat-lancet-commission/the-planetary-health-diet-and-you/>

heidsdoel. De eerder vernoemde Willemsen werkt ook als 'Leider Eiwittransitie' bij Food Valley, gevestigd op de Campus van Wageningen UR.

"Wij bedachten 1 februari 2017 het Rijksdoel om de balans tussen dierlijk en plantaardig eiwit te verschuiven van 60:40 naar 50:50 in 2030", stelt hij desgevraagd. "Dat is de balans die er in 1950 tussen plantaardige en dierlijke eiwitconsumptie was." Volgens Willemsen is er na zeven jaar een licht succes geboekt. Ter onderbouwing verwijst hij naar de Voedselconsumptiepeiling van het RIVM¹¹: "De afgelopen jaren schoof de verhouding dierlijk-plantaardig van 61-39 naar 57-43."

Er zou bij die overstap geen dwang vanuit de overheid nodig zijn om vleesconsumptie te ontmoedigen. "De vleesconsumptie is sinds 2007 al met 18 procent gedaald", stelt hij, opnieuw verwijzend naar dezelfde Voedselconsumptiepeiling van het RIVM. "Er is een marktvraag naar vleesvervangers. Wel lijkt de groei in enkel plantaardige producten te stagneren. De groei zit nu vooral in hybride producten, waarbij je vleesproducten met plantaardige alternatieven mengt."

Als voorbeeld noemt Willemsen worstenmaker Stegeman. Deze produceert de 'Kan ook anders'-lijn die bij Albert Heijn wordt verkocht. Hun cervelaat bevat in plaats van vlees nu 15 procent groente.

De eveneens tegen vleesconsumptie strijdende TAPP-Coalition (true animal proteïne price) loofde dit jaar haar 'Eiwittransitie'-prijs uit voor cateraar OSP. Die verzorgen onder andere de maaltijden in het Rijksmuseum en Wageningen UR. Zij verminderden (stiekem) het gehalte tonijn in tonijnsalade, en vervingen die tonijn door eiwit uit Lupine. Wanneer er geen klachten komen heet de proef een succes. Dat was ook de argumentatie van Wenda Hans van Saxion Hogescholen, toen zij hun catering vegetarisch maakten. In het persbericht haalt zij "een voorbeeld aan van Diergaarde Blijdorp, waar men onopgemerkt een vegetarische kroket serveerde die door geen enkele bezoeker werd herkend als zijnde zonder vlees."

'Vlees uit de Schijf van Vijf'

Wanneer het aan de overheid ligt en haar 'stakeholders', dan eet je dus geen kipfilet meer of een entrecote, maar een synthetische vegaburger. Het Ministerie van LNV hielp tegelijk vleesvervangers aan meer thuismarkt. Zij lanceerden in november 2017 intern een 'interventieladder', voor 'een duurzamere voedselconsumptie'. Dat blijkt uit vergaderstukken over de 'Voedseltransitie' bij dat ministerie. Die kwamen afgelopen jaar vrij met beroep op de Wet Open Overheid. De ladder is een achtstappen-plan richting 2030, gebaseerd op onderzoek naar gedragsbeïnvloeding. Vanwege verzet bij consumenten schakelt de overheid gedragsonderzoek in om de neuzen van Nederlanders richting vega te krijgen.

Het helpen oprichten van stichtingen en verenigingen als GPA past in stap twee en drie. Dat valt onder het kopje "stimuleer kennisontwikkeling" en "mensen in staat stellen hun gedrag te veranderen." In vergaderstukken van LNV met het Voedingscentrum over de 'voedseltransitie' stelt de ambtenarij dat "vlees uit de schijf van vijf van het Voedingscentrum" zou moeten worden gehaald.

Vegetarisch moest in stap vier van de interventieladder "de nieuwe standaard" worden via het "sturen van keuze".

Aan die oproep tot geforceerd vegetarisme gaf de catering van Erasmus Universiteit als eerste gehoor. Daarop maakte ook Saxion Hogescholen haar catering vegetarisch. Een waaier aan overheidsinstellingen volgde. De volgende stappen uit de 'interventieladder' maken het eten van vlees kunstmatig duurder, ter ontmoediging van consumptie. Via druk op de Retail zou "forse afbouw in aanbod vlees en zuivel" moeten plaatsvinden. Het "fors verhogen van het aanbod van plant-

¹¹ <https://www.wateetnederland.nl/> RIVM Voedselconsumptiepeiling 2007-2021

In de berekeningen van TAPP zou varkensvlees 53% duurder moeten worden

aardige producten” stond ook op de LNV-Agenda. De laatste stap heet “uitsluiten van keuze” via regulering, die vlees eten ontmoedigt.

Ook blijkt uit de WOO-documenten dat de LNV-ambtenarij aanstuurde op invoering van de Vleestaks. Dat voornemen (BTW van 9 naar 21 procent) sneuvelde echter op 11 mei 2022, dankzij een breed door de Kamer gedragen motie van de PVV. Niettemin zette de Wereldbank in mei deze vleestaks voor Westerse landen weer op de agenda, met hun ‘Recipe for a Livable Planet.’¹² Zij bepleiten voor ‘hoge inkomenslanden’, dat overheden ‘maatschappelijke kosten’ – oftewel een CO₂-taks – in de vleesprijs verrekenen. Dat noemen ze “influence consumption by ensuring that the environmental and health costs borne by society are fully included in food prices”.

De eerder vermelde TAPP lobbyt sinds 2018 richting het bedrijfsleven voor die beleidslijn. Zij willen theoretische milieuschade in de vorm van belasting bij de kostprijs optellen. In de berekeningen van TAPP zou varkensvlees bijvoorbeeld 53 procent duurder moeten worden, voor het klimaat. TAPP heeft Peter Haring als voorzitter. Deze was tot zijn pensioen in 2022 bij Unilever werkzaam, als contactpersoon tussen Unilever en universiteiten.

‘Samen Plantaardig’

Wie vooralsnog niet aanhaken bij de vleesloze ambities van de Rijksoverheid en haar stakeholders, dat zijn de consumenten. Het vegamerk ME-AT dat Vion Food Group in 2022 lanceerde, stelt ter motivatie dat “consumenten zich steeds meer zorgen maken over het milieu en steeds bewuster omgaan met voedsel.” Maar die klimaatzorg vertaalt zich niet naar koopgedrag, zoals nu blijkt uit experimenten van sociaal wetenschappers.

¹² Recipe for a Livable Planet: Achieving Net Zero Emissions in the Agrifood System (2024) by William R. Sutton, Alexander Lotsch, and Ashesh Prasann

Wie vooralsnog niet aanhaken bij de vleesloze ambities zijn de consumenten

Henk Schouten, directeur van Schouten Family Companies, richtte met HAK in 2022 bijvoorbeeld stichting CHIEF op. Deze stichting is op haar beurt weer opdrachtgever aan en financier van GPA. Schouten Europe, GPA en sociaal wetenschappers van Wageningen UR testten in 2022 en 2023 de acceptatie van vegaproducten door consumenten. Als proefgebied voor hun proef 'Samen Plantaardig' kozen zij de gemeente Altena in West-Brabant, waar Schoutens bedrijf gevestigd is.

Volgens het eindrapport in 2024 van Wageningen UR¹³ was de uitkomst teleurstellend. Op bladzijde 130 van het eindrapport staat: "Dierlijke eiwitbronnen worden veel frequenter geconsumeerd dan plantaardige eiwitbronnen. Er worden veel traditionele 3-componentenmaaltijden geconsumeerd met vlees. Wanneer vlees moet worden vervangen, worden andere dierlijke producten zoals vis en ei gebruikt." En veel belangrijker: "Intenties zijn laag, en ook het gevoel van eigen morele verplichting om meer plantaardig te consumeren is zeer beperkt."

Het door plantaardige partijen aangehaalde voorzichtige 'succes', blijkt ook een kwestie van meetmethodes. De Eiwitmonitor uit 2023 van Wageningen UR toont nog steeds een verhouding 61-39 ten gunste van dierlijk eiwit. Ook blijkt uit nieuw onderzoek van Rabo Research dat de veronderstelde daling van vleesconsumptie de laatste acht jaar nauwelijks plaatsvindt. Rabo vond slechts een 0,1 procent daling in Nederland.

Meetmethode bepaalt 'succes' transitie

Camouflage als vlees lijkt – naast lagere vleesgehalten – voor de vegalobby nu de meest succesvolle verkoopstrategie. Het merk Beyond Meat – lid van Willemsens GPA – haalde in die strategie dit najaar een overwinning bij het Europese Hof van Justitie. Zij mogen namen als 'steak' en 'worst' blijven gebruiken voor plantaardige producten.

Innovatie richt zich ook op het ontwikkelen van vleesvervangers die meer naar vlees smaken. Het Britse Moolec Science lanceerde bijvoorbeeld het product 'Piggy Sooy', genetisch gemodificeerde soja met genen van varkens ingebouwd.

Maar de consument wil geen kunstvlees en blijft hardnekkig bij zijn broodje bal en hamburger. De observatie uit de Eiwitmonitor dat vleesconsumptie veel minder daalt dan het RIVM stelt, sluit aan bij de waarneming in 2023 dat de verkoop van plantaardige vleesvervangers mondiaal stagneert. Het aandeel van Beyond Meat kelderde in waarde van 234 dollar naar 13 dollar. Bureau Motivaction meldde dat in 2023 slechts 68 procent van door hen gepeilde Nederlandse consumenten bereid was een dag geen vlees te eten. In 2022 zou dat nog 58% zijn.¹⁴ Het verschil tussen het RIVM en de Rabobank schuilt dan ook in de meetmethode.

De Rabobank baseerde zich op verkoopcijfers van dierlijke producten, vastgelegd door Eurostat in haar Midterm Review. De peiling van het RIVM is gebaseerd op een vragenlijst aan 3500 deelnemers over wat zij eten. Zoals de Gezondheidsraad al in 2015 schreef¹⁵, geven zulke vragenlijsten niet de volledige eiwitconsumptie weer: "Voedsel frequentievragenlijsten kunnen aanleiding zijn voor meetfouten in bijvoorbeeld gerapporteerde frequentie, portiegrootte en het groeperen van

¹³ <https://edepot.wur.nl/648150>

¹⁴ <https://www.motivaction.nl/actualiteiten/nieuwsberichten/vegetarisch-eten-onder-druk/>

¹⁵ Gezondheidsraad. Eiwit – Achtergronddocument bij Richtlijnen goede voeding 2015. Den Haag: Gezondheidsraad, 2015; publicatienr. A15/10.

voedingsmiddelen en dranken in een vraag.” Een ‘verschuiving’ van enkele procenten in de eiwitverhouding kan dus ook een meetfout zijn.

Wageningen UR deed ook onderzoek voor Stichting Wakker Dier in de ‘Vleesnota 2023’.¹⁶ Het persbericht kopte “Vleesconsumptie verder gedaald in 2022.” Het onderzoek toonde echter dat inflatie een oorzaak was, niet een innerlijke overtuiging van consumenten: “In het ‘inflatiejaar’ 2022 blijken de vleessoorten die het sterkst aan inflatie onderhevig zijn geweest (rund- en pluimveevlees) het meest terug te lopen in het retailkanaal.”

‘Vleesagressie’

Zeven jaar eiwittransitie en miljoenen euro’s van het LNV-ministerie voor campagnes tegen vlees (‘Er is meer dan Vlees’) lijken vooralsnog dus tot een flop te leiden. Mensen die een beter leven gewend zijn, willen niet terug naar klimaatneutrale armoede op hun bord. Het Eiwitcongres in Wageningen op 13 maart 2025 – ‘Van acceptatie naar actie’ – staat daarom in het teken van gedragsmanipulatie. Centraal staan “inzichten en strategieën om consumentengedrag te beïnvloeden en de Eiwittransitie te versnellen,” met deelname van ondermeer McDonald’s en de Lidl. Hier figureert als voorbeeld de in 2018 gestarte campagne ‘Week zonder Vlees en Zuivel’ van Isabel Boerdam.

In de tweede week van maart bieden supermarktketens dan extra vegaproducten aan. Boerdams stichting ‘Week zonder Vlees en Zuivel’ krijgt voor haar campagnes subsidie uit het Europese programma ‘Like a Pro’. Dat programma belooft ‘een betere wereld met alternatieve proteïnen’.¹⁷ Het kent als deelnemers een waaier aan academische instellingen – waaronder Wageningen UR en de Universiteit Utrecht. Zij onderzoeken met 14 miljoen euro aan subsidies hoe zij het publiek voor *plant based* kunnen winnen. Boerdam is tegelijk werkzaam voor marketingbureau Green Food Lab. Dat Amsterdamse bureau heeft Beyond Meat als klant, maar ook het Ministerie van Volksgezondheid.

Aan gedragsmanipulatie blijkt bij de consument echter een grens te liggen. In een persbericht op 4 maart dit jaar meldt Boerdam op toenemende ‘vleesagressie’ te stuiten.¹⁸ Uit eigen marktonderzoek blijkt dat “3 op de 5 (63%) vindt dat het klaar moet zijn met de ‘vleespolitie’ die zegt wat je wel en niet mag eten.” Dwang lijkt echter het enige resterende gereedschap voor de ‘Eiwittransitie’, wanneer het niet goedschiks via voorlichting kan. Zoals Boerdam stelt in haar persbericht: “We móeten ons eetpatroon veranderen. Het klimaat wacht niet.”

Klimaatobstructie

De overheid is met haar ngo’s en academische onderzoekers dus nog lang niet klaar met dwarse consumenten. Hoe meer de weerstand van ‘het volk’ toeneemt, hoe meer academici en hun overheid zich verschansen in complotdenken. Alsof falend beleid eigenlijk wordt veroorzaakt door de tegenstanders. De gelijkenis met 1984 van George Orwell dient zich hier aan: dat De Partij met haar vijfjarenplannen nooit de doelen haalt die ze zeggen te halen, komt dan door een klassenvijand, Samuel Goldstein. In de ‘Twee Minuten Haat’ in de ‘Haatweek’ mogen partijleden vervolgens al hun opgekropte agressie afreageren op een beeltenis van deze ontkenner van de goedheid van De Partij.

Bij de Nederlandse overheid is de Haatweek uit George Orwells dystopische roman vervangen door de Klimaatweek. Een nieuwe loot aan de boom van klimaatbetutteling vormt het ‘Nationaal

¹⁶ <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksinstituten/economic-research/show-wecr/vleesnota-2023-vleesconsumptie-is-verder-gedaald-in-2022.htm>

¹⁷ <https://food2030.eu/projects/like-a-pro/>

¹⁸ <https://www.weekzondervlees.nl/week-zonder-vlees-campagne-constateert-groeiende-vleesagressie-in-europa-en-luidt-de-noodklok/>

Nationaal Burgerberaad Klimaat, het klinkt als een grap maar het bestaat echt

Burgerberaad Klimaat'. Dat klinkt als een grap maar het bestaat echt. Net als de Klimaatweek en de Jonge Klimaatbeweging. Gebrek aan voortgang in klimaatdoelen leggen zij uit als complot van tegenwerkers die 'klompen in de machinerie' strooien. Als saboteurs, waarbij 'sabot' staat voor 'klomp'.

Ook de term 'klimaatobstructie' als misdrijf is geen eigen verzinsel. Die term is bedacht door activistische onderzoekers op de payroll van de Rijksoverheid van Climateobstruction.nl: "Een netwerk van onderzoekers die werken aan het analyseren, begrijpen en blootleggen van klimaatobstructie in Nederland." Die stimuleren een eigen onderzoek, waarom Nederlanders – bij meer eerlijke informatie over de lasten – het klimaatbeleid niet willen.¹⁹

In het artikel 'zo voer je een nuttig gesprek met een klimaatontkenner'²⁰, lees je:

"Desinformatie over klimaatverandering: Mario Veen weet er alles van en strijdt ertegen. Hij is hoofddocent binnen het lectoraat Communicatie in Digitale Transitie aan de Hogeschool Utrecht en lid van Climate Obstruction NL. Journalisten, wetenschappers en veiligheidsprofessionals krijgen steeds meer te maken met nepnieuws over het klimaat. Mario Veen ontwierp een tool om professionals weerbaarder te maken tegen deze onwaarheden: 'Zelfs een aantal van mijn collega's aan de HU werd benaderd door organisaties die desinformatie verspreiden."

Het feit dat CO₂ goed is voor plantengroei wordt als kenmerk van 'klimaatobstructie' gezien...

Hunger Games

Zo ook bij het 'Nationaal' Burgerberaad Klimaat. De term 'nationaal' moet hier een publiek belang suggereren, terwijl het een publiek-private campagne betreft geleid door een marketingbureau. Dat ging op 14 november van start, als erfenis van Klimaatminister Rob Jetten. Uit een groep van zeventigduizend Nederlanders die een brief ontvangen zullen 170 klimaatactivisten door de overheid worden geselecteerd. Deze zouden dan aan het Kabinet Schoof een advies uitbrengen over wat we moeten eten voor een 'beter klimaat'.²¹ Alsof Jetten niet accepteert dat de klimaatrealistische partijen BBB en PVV de verkiezingen wonnen.

Kennis van (klimaat)zaken is niet nodig: "Zij gaan met elkaar en met deskundigen in gesprek over de vraag: hoe kunnen we als Nederland eten, spullen gebruiken en reizen op een manier die beter is voor het klimaat? Uiteindelijk komen zij samen tot een advies aan het kabinet. Om mee te doen heb je geen speciale kennis nodig. Het idee is juist dat je meepraat vanuit jouw ervaring als inwoner van Nederland. Samen leggen we de puzzel voor de toekomst van Nederland!"

Het doemscenario aan het begin van dit verhaal blijft dus mogelijk, dankzij een overheid die 'luisteren naar de bevolking en basale feiten' ziet als 'klimaatobstructie'. Want we *moeten* het 'samen' gaan doen, met de ambtenarij en haar 'stakeholders'.

Zo eindigen we dit essay over het klimaatneutrale kerstdiner dan met een ander toekomstbeeld. In de film *The Hunger Games* is de wereld in de toekomst verdeeld in een massa die op rantsoen

¹⁹ <https://www.climateobstruction.nl/nl/onderzoekers/>

²⁰ <https://www.climateobstruction.nl/nl/desinformatie/zo-voer-je-een-nuttig-gesprek-met-een-klimaatontkenner/>

²¹ <https://burgerberaadklimaat.nl/overhetburgerberaadklimaat/default.aspx>

leeft en een kleine elite die in weelde leeft. Ze eten zich vol aan vis, vlees en rijkdom terwijl de rest in de rij staat.

Misschien worden die dan door robots bediend en leven ze net als de partij-elite van de DDR in ongekende weelde. Terwijl het klimaatneutrale plebs op CO₂-rantsoen als de aardappeleters van Van Gogh bij een mager LED-pitje samenklontert. Het is eerder in de geschiedenis gebeurd, mensen zijn er kwaadaardig genoeg voor. Tenzij een meer gezond geloof in Nederland postvat, waarbij Kerst weer een feest is van Licht, Geloof, Hoop en Liefde, in plaats van Angst en klimaatysterie.

www.clintel.nl